

IONEL TEODOREANU

FATA
DIN
ZLATAUST

Cartea Românească
EDUCAȚIONAL

Cuprins

I. SCANDALUL

Capitolul I	
Corpul didactic în vibrație	9
Capitolul II	
Umbre chinezești	29
Capitolul III	
Cunoștințe vechi, cunoștințe noi	52
Capitolul IV	
Scârț-Scârț...	68
Capitolul V	
Corul antic	87
Capitolul VI	
În casa Bunicuței	104
Capitolul VII	
His Master's Voice	114
Capitolul VIII	
Mâna și umbra ei	120
Capitolul IX	
Crengile de salcâm	128
Capitolul X	
Noapte	135
Capitolul XI	
Astfel...	142

II. ÎN BEILIC

Capitolul I	
Anisia de la poarta copilăriei	158
Capitolul II	
Cireșele	174
Capitolul III	
Titii vine și pleacă	187
Capitolul IV	
În casa cu oglinzi	201
Capitolul V	
Sonatine	212
Capitolul VI	
Noapte bună	223
Capitolul VII	
Bunicuța stă pe-o bancă	229
Capitolul VIII	
O mie și una de zile...	234
Capitolul IX	
... Și o noapte	247
Capitolul X	
Doliu	252
Capitolul XI	
Delia pleacă, Zlataustul rămâne	262
Capitolul XII	
Revederi	279

Capitolul XIII	
Ploi	289
Capitolul XIV	
Cel din urmă cireș	308
Capitolul XV	
„Eu”	326
Capitolul XVI	
Justiția	331
Capitolul XVII	
O Maică și un nume	343
Epilog	350

I. SCANDALUL

Capitolul I

Corpul didactic în vibrație

Iată faptele premergătoare și exterioare scandalului, dar care au contribuit de-ajuns de apăsător la severitatea pedepsei dată de plenul consiliului profesoral, elevei Enăchescu din clasa opta.

Diriginta acestei clase era domnișoara Elvira Gavrilăș, doctor în filosofie de la Erlangen.

— Eu prin sudoarea frunții *am ajuns*, — spunea ea mai ales bursierelor interne.

Deci, asudați, fetelor.

Dar elevele observaseră că profesoara n-asudă niciodată pe frunte, — coșuri da, sudoare nu; — în schimb, subțiorile intelectualei, și iarna și vara, fie rochia de culoare închisă, fie de culoare deschisă, fie cu mâneci, fie fără, — aveau acele discuri de umbră jilavă ale femeilor cu bust opulent și pori activi, discuri a căror acțiune optică pe cât olfactivă, impresionează convergent și nasul și ochiul. În consecință, totalizând sudorile didactice și titlul obținut prin ele, elevele o botezaseră: „Domnișoara Doctor Sous-bras”, sau mai pe scurt, *D.D.S.B.* Circulă prin cursul superior, următoarea parafrază a cunoscutului adagiu: „Apa trece, pietrele rămân”; *D.D.* pleacă din clasă, dar *S.B.* — adică mirosul — rămâne.

Avea o față roșie și grasă de rodie cu lanolină, și suferea de invazii de ulcioare pe mucoasele pleoapelor veșnic sanghinolente, de culoarea icrelor de somon.

Foarte apreciată și oarecum temută printre profesoare, din cauza titlului, a energiei masculine — era și membră în Consiliul Municipal —; a virtuții — împărțea femeile în două categorii: „Weib”, adică muieruște, reproducătoare, factori zoologici, și „femei” adică fecioare virilizate prin titlul de doctor, misionare în colonia vieții fiziologice; și din cauza „gurii”, numită respectuos și ipocrit elocință. Între ele, profesoarele o numeau „țața de la Erlangen” — autoarea poreclei era „mignona Margareta”, profesoara de franceză, dar binevoitor și intim admirativ, așa cum i-ai spune lui Napoleon „micul caporal”.

Fascistă, fiindcă vedea în Mussolini personificarea latină a imperialismului german; militaristă și antisemită – avea o teamă patologică de șoareci și de lilieci, „fiindcă-s mici și moi”, teamă cavaleriește recunoscută și botezată bonom, călcâiul lui Achille.

Pe Freud nu-l admitea, nici în cancelarie, nici în clasă, socotindu-i teoriile, ca și pe-ale lui Rousseau, drept autobiografii și autoanalize ale unui obsedat sexual, valabile pentru un „caz”, sau pentru alte „cazuri”, nu pentru o generalitate normală.

— Îl resping, fetelor...

Fără să adauge „cu indignare”, unele fete cu părinți politicieni, înțelegeau cum îl respinge, și își stăpâneau zâmbetul – sau îl emiteau clandestin –, fiindcă formula aplicată lui Freud, era importată de la primărie, din dezbaterile municipale, unde consilierii respingeau cu indignare acuzațiunile unei „anumite prese”, sau ale unor anumiți domni.

Revoluționase ierarhia școlară a băncilor, trecând pe elevele bune la fund – fostele galerii ale corigentelor – iar pe cele slabe în față, fostele fotolii de orhestră ale premiantelor.

În calitate de doctor în filosofie și de dirigintă, trebuia să-și cunoască și să-și domine pupilele didactice.

— Fetele mele? Aici, – spunea ea bătându-se peste faimoasa frunte cu mâna brațului subasudat – aici am harta psihologică a fiecăreia. Precis.

Avea o particulară slăbiciune pentru acest cuvânt, aruncat în șarjă lapidar finală; tot de la primărie îl luase, ca și terenul pentru casă.

Își împărțea elevele în trei categorii: afectivele cogniționalele și voliționalele.

Pe afective le disprețuia: „cloștile”, adică viitoarele mame.

Pe cogniționale le considera cu o indulgentă sollicitudine.

Pe voliționale le aprecia, acordându-le un tratament preferențial.

Lui Enăchescu îi pusese încă din clasa a șaptea, diagnosticul „volițională”, de la prima lecție, când făcuse cunoștință cu fetele, rânduindu-le în bănci scurt, militărește, după o afundă privire – sondaj psihic – și un sumar interogator.

— Dumneata...

Enăchescu, din banca a patra, se ridicase *dreaptă*: impresie favorabilă; celelalte erau cam „lălâi”, cam „fârțâite”.

— Date genealogice.

— Să-ncep cu părinții sau cu bunicii?

A doua impresie favorabilă. Alte eleve se codiseră, se roșiseră – ca și cum le-ar fi cerut să se dezbrace –, sau începuseră cu vorbele: „tataia” e deputat; sau: „tăticu” e profesor universitar. Enăchescu era întâia care-și dădea seamă „precis” de semnificația pedagogică a unei genealogii.

– ... Mama a murit...

Debitase vorbele, informativ, fără tremolo în glas și fără aplecare de gene: alt punct bun.

Bunic magistrat, apoi avocat, tată avocat – ceea ce dovedea o evoluție ereditară spre combativitate; față brună cu ochi negri, dreaptă, vorbire precisă, facies energic, dentițiune albă, privire fâțișă...

– Ce carieră îți vei alege?

– Misssss... susurase ușor, opinia publică a fustelor clasei.

– Asta-i pentru afectivele frivole, – replicase D.D.S.B. „matându-le”. Enăchescu să treacă în banca din fund; n-are nevoie de supraveghere.

Trecuse, luându-și geanta; ochii verzi ai lui Sănătescu, cea mai strălucită elevă a școlii și colega de bancă, de până atunci, a lui Enăchescu, – deveniseră și mai somnoroși.

– Dumneata ai să ajungi departe fiindcă știi să vrei și vrei să știi. Precise, – epilogase D.D.S.B. mutarea onorifică, stropind cu spume oratorice pe elevele din banca întâia.

De-atunci o asculta foarte rar. Și cum pe deoparte, îi acorda creditul larg pe care-l merită voliționalele, iar pe de altă parte, întrebările ei flecar discursive nu lăsau loc decât răspunsurilor monosilabice, – Enăchescu avea când 9, când 10, pentru un „da” sau un „nu” intercalat deferent în verva lui D.D.S.B.; 9 când D.D.S.B. nu era prea mulțumită de zidarii casei ei în construcție, 10, când era încântată că-l *matase* pe arhitect într-o discuție pe șantier. Iar tezele lui Enăchescu, scurte, corecte și convenționale, scrise însă cu o caligrafie netă, citeață, plăcută la vedere, erau privite mai curând ca un desemn întăritor al impresiei de ordine calmă, de energie brună, pe care i-o dădea mereu eleva Enăchescu în timpul „explicației”, – decât citite ca o teză. Așa că de doi ani, Enăchescu avea numai note foarte bune la cursul lui D.D.S.B., datorită mai ales unei acțiuni optice.

Bănuiala apărură brusc, fără ca să-și producă deîndată efectele.

D.D.S.B. se deștepta la cinci dimineața – spălatul nu-i lua timpul util –, supraveghea construcția casei până la opt fără un sfert, făcând totodată și mișcare – suferea de constipație –, la opt

fără zece trăsura primăriei o aducea la școală, unde până la opt fără un decisiv minut, citea ziarele în cabina igienică rezervată corpului didactic, și la opt precis intra în clasa a opta, începându-și lecția. Își rezervase orele matinale, fiindcă la 11 precis, trăsura primăriei o aștepta la poarta liceului, pentru afacerile exterioare învățământului secundar.

În ziua bănuielii, D.D.S.B. venise rău dispusă, fiindcă avea un furuncul. Străzile erau pavate mizerabil, iar furunculul apăruse în regiunea cea mai hurducată de trăsură.

Își începuse explicația, făcând intermitent cu mâna, gestul pe care caii îl fac și ei, dar cu coada, când alungă muștele de pe crupă.

Precis, lipsea ceva din fizionomia cotidiană a clasei. O sâcăială internă: furunculul care-i dădea mereu conștiința trupului. O sâcăială externă: acea lipsă neidentificată, care o împiedica să se concentreze, determinând-o să inventarieze mereu amănuntele clasei.

Făcea pauze între vorbe, între fraze, iritată, agresivă.

Și în sfârșit, descoperise: lipseau din fundul clasei ochii lui Enăchescu, ochi bruni, focoși, energici. Se uitase în catalog: Enăchescu era prezentă.

— Unde-i Enăchescu?

Tăcere întrebătoare urmată de-o fugă de zâmbete și de un clocot de râsete înăbușite.

D.D.S.B. pornise spre fundul clasei, deplasare cu totul insolită, dat fiind deprinderea – și pretenția – de-a domina cu ochii.

Enăchescu adormise cu fruntea pe bancă, mascată de colega ei, Baci Eleonora, vrednică urmașă întru dimensiuni corporale, a unui căpitan de jandarmi.

— Enăchescu!

Enăchescu dormea tun.

O scuturase de umăr.

— Bine, Enăchescu?!

Se deșteptase în vibranta lumină de argint pulverizat a primăverii, dintr-un somn opac, adânc și negru, cu genele toropite ca aripele de taină ale fluturilor nopții.

Urmase o pauză lungă, fiindcă așteptau toate urechile și pândeau toți ochii.

— Am adormit, domnișoară, vă rog să mă iertați.

— Nu-i vorba de iertare, Enăchescu, – dar tocmai Tu, la lecția Mea?

Dacă Enăchescu ar fi fost o afectivă, ar fi dat-o afară din clasă, întovărășind actul manual al expulzării cu vreo expresie națională, ca de pildă: marș, puturoaso!; dacă ar fi fost o cognițională, i-ar fi făcut o lungă morală în fața elevelor, cu citate germane, englezești, grecești și latinești și poate și cu digresiuni asupra fascismului și a energiei spartane. Dar fiindcă Enăchescu era o volițională, se mărginise s-o privească, dând ochilor ei acel voltaj suprem care preface gândurile în unde energetice și tăcerile în cnuturi metapsihice. D.D.S.B. prețuia aceste clipe de tăcere, așa cum cei timizi își preamăresc întâmplătoarele lor clipe de volubilitate. Din nenorocire, pintenul furuncului îi interzicea neclintirile statuare. Nevoită să-l pipăie, trebui și să vorbească, fiindcă pipăitul la spate, când taci și când n-ai buzunar masculin, e incompatibil cu noțiunea de dominațiune.

— Enăchescu, ce-i cu ochii tăi?

Enăchescu se trezea de-a binelea.

— Nimic, domnișoară.

— Cum nimic, Enăchescu? Asta-i nimic?

Și cu degetul îi pipăise conturul aproape vânat al cearcănelor din jurul ochilor. Într-adevăr, semnalate de dirigintă – adică, în limbaj școlar, scoase în factori comuni – cearcănele lui Enăchescu apăreau exorbitante. Aveau și alte eleve cearcăne la ochi – întrebarea lui D.D.S.B. făcuse să dispară sub streșina palmelor jumătate din ochii clasei, dar parcă explicabile și în armonie cu obrajii palizi, cu tenurile sub-icterice, cu ochii mărunți și ghemuiți, cu fețele coșuroase; pe câtă vreme, în albeața mată a obrajilor lui Enăchescu, obraji care rezistau victorioși necruțătoarei lumini de primăvară, sub fruntea ei mică și clară, împrajuită de păr negru, des și strălucitor, cearcănele nu mai arătau un deficit de sănătate, ci o dubioasă lipsă de somn.

— Ce faci tu noaptea, Enăchescu? Întrebarea descuiase ușa secretă a tuturor inimilor, făcând să palpitate tot ce-i clandestin între vis și faptă.

Părul negru umflat la tâmpile, clocotitor parcă; ochii negri, vast despicați sub frunte, negri cu unde albastre; nările nasului mic, ușor cabrate, cu o flacără porfiră în ele; și cearcănele... Și „ce faci tu noaptea, Enăchescu ?” Și toată lumina de primăvară revărsată pe fața albă cu buze roșii și cu ochi încercănați...

— Citesc, domnișoară.

Toate fetele ar fi răspuns: „Dorm, domnișoară”, – roșind sau pâlind, fiindcă deși adevăr, tot minciună era o astfel de vorbă pentru un astfel de somn.

Dar răspunsul lui Enăchescu era așa de firesc, de logic și de credibil, încât mai toate fetele, cu un oftat profund dezamăgit – și totodată cu o mare ușurare – reîntraseră în viața prozaică, aruncându-și ochii pe carte.

Pe punctul de-a deveni o eroină, Enăchescu rămăsese o normală elevă silitoare.

În recreație, după ce majoritatea fetelor ieșise din clasă, Sănătescu se apropiase de banca lui Enăchescu, solemnă ca o pasăre de pradă în cușcă.

– Ce faci tu noaptea?

Enăchescu ridicase din umeri, fără să se preocupe dacă Sănătescu era ironică, sau numai curioasă. Nici n-o privise.

– Citesc.

Și-i întorsese spatele, culcându-și din nou capul pe pupitru.

*
* * *

Preotul Traian Eusebiu Nacă – zis și Popanacă – predă latina la cursul superior. Sever în felul preoților bruni, ochioși și sprâncenați, cu glas de bas profund și cioc în loc de barbă, adică mefistofelic, – era de modă nouă: făcea baie zilnic, suprimase cocul popesc, purta ghetе cu tălpi de crep și ciorapi cu baghetă, își îngrijea unghiile ca și preoții catolici și avea reputația că știe latinească multă, ca și camarazii săi catolici întru mâni albe și unghii trandafirii.

De modă nouă în privința culturii și-a „manierelor”, de modă veche însă, în privința rigorii morale. Adversar neînduplecat al fustei scurte și al părului „à la garçonne”, el și-l tunsese băiețește pe al lui, fiindcă era preot cult și părul lung ca și barba patriarhală, nu-i decâta un semn al barbariei.

Un singur amănunt, care trecea neobservat la Școala Militară, unde predă religia și latina, era înregistrat și comentat de clasele superioare ale liceului de fete: în făptura total și diavolesc întunecată a părintelui negru din cap și până-n tălpi, cu antereu cu tot, răsărea mică, umedă, carnoasă și femeiește roșie o gură pe care musteața neagră abia o ascundea privirii fetelor.

Poate că de asta, la liceul militar, preotul avea reputația că-i îngrozitor de rău, – pe câtă vreme la liceul de fete „nici nu se compară cu profesoara de matematică”.

La liceul militar nu se mișca de pe catedră și „asculta” la fiecare lecție pe cât mai mulți.

La liceul de fete avea altă metodă: extemporalele bisăptămânale. Și-n timp ce fetele scriau, preotul cu buze roșii se plimba printre bănci, aplecându-se – ca într-o grădină parohială – când aici, când dincolo, peste un umăr, peste altul...

În ultimul timp se aplecă mai des pe extemporalele elevei Enăchescu. Ce-i drept, Enăchescu ședea în banca din fund, de unde preotul putea supraveghea din spate – adică fără să fie văzut – elevele, în timpul extemporalului, respectând oarecum adagiul militar: Să-ți iei dușmanul pe la spate.

Dar fetele mai observaseră că profesorul limbii moarte mirosea a flori dulci ca o cucoană preteasă de moda nouă. Avea și un foșnet femeiesc antereul lui mătăsos când trecea de pe catedră în fundul clasei, cu barbișonul viril înfipt în piept, mâinile albe la spate și ochii lucitori sub gene.

Buzele.

Foșnetul sutanei.

Mirosul de flori.

Extemporalele.

În fond, fetele erau mai curând măgulite decât scandalizate.

Preotul nu bănuia nimic. Își făcuse reputația, o reputație bine stabilită, cum se spune.

Într-o zi dăduse fetelor dintr-a opta să traducă o odă de Horațiu. De îndată ce indicase oda, se coborâse de pe catedră, plimbându-se câțva timp în fața băncilor, prin umedul miros de cerneală al începutului de extemporal; apoi, meditativ, lăsându-se în voia pașilor, trecuse printre bănci, fără grabă, fără scop, fără itinerar, ca pe-o alee dintr-un parc.

După un timp se opri la fereastra de lângă banca lui Enăchescu, deschizând-o. Venea de-afară miros de frunză adolescentă și o adiere jilavă de liliac abia înflorit. Soarele bătea c-un avânt tânăr și în obrazul preotului și în părul elevei Enăchescu, un păr des, negru și strălucitor, cu zvârcoliri în el, cu vânăt și albastru ca o revărsare de mure din cofe aduse de țișcani.

O albină venise dinspre lilieci, prin pulberile arome ale soarelui, trecuse pe lângă obrazul preotului, roind în jurul părului

negru al fetei, c-un zbor tremurător ca apropierea unui deget pătimaș și șovăielnic, până când ușoară și vibrantă s-așezase.

C-un deget, preotul o gonise.

Părul era de un negru adânc, asemeni fântânilor mănăstirești când oglindesc cerul munților înalți, din care a căzut o stea la toaca miezului de noapte.

Și iar se aplecase preotul pe extemporalul elevei Enăchescu cu ochii împăinjeniți și nările dilatate, nări de seminarist cu sânge roș.

Căldura soarelui de primăvară deștepta în părul negru acel miros de păduri cu frunză putredă și frunză fragedă, cu toporași și garofițe sălbatice, cu hribi și cu ciuperci, cu izvoare și șerpi, – miros care își adună imensitatea în părul femeilor brune, chemând și căprioarele și fiarele din sângele și sufletul bărbatului.

Și de sub părul negru, încărcat de mister, apărea o ceafă albă de fetiță, alb ușor și proaspăt și îngrozitor de gol, ca tremurul de lună plină pe-un izvor, la margine de codru întunecat.

Enăchescu traducea oda lui Horațiu, cu umbra unui faun aplecată peste foaia extemporalului. Și deodată preotul simțise femeiește – sau popește – că se întâmplă ceva în jurul lui. Ridicase ochii în fulger și văzuse pe *toate fetele* cu fețele întoarse, privindu-l.

— Vă las repetente.

Nu glasul urlător și spart de bas năprasnic le îngrozise, ci urgia ochilor negri care păreau că blestemă Sodoma.

Enăchescu, la strigătul preotului, tresăltase, fiindcă până atunci se chinuise cu Horațiu și cu dicționarul.

Și întorcând capul, mirată, întâlnise norul de furtună de la spate.

În recreație, Sănătescu venise la banca lui Enăchescu, cerându-i tare un creion; și-n șoaptă:

— Ce-ai făcut la extemporal?

— Poftim creionul.

Sănătescu luase creionul, frământându-l în degete o oră întreagă.

*

* *

Domnișoara Margareta Enășoiu, profesoara de franceză, semăna cu acele cățelușe minuscule, care scot capul dintr-un manșon așezat pe genunchii unei babe, și latră și latră, nepotolite,